

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:28.02.2022 ✓Accepted/Kabul:27.06.2022

DOI:10.30794/pausbed.1080191

Research Article/Araştırma Makalesi

Yazıcı, T. ve Mumcu, S. (2022). "Kentsel Açık Mekânların Öteki Kullanıcıları: Kadınlar", *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 53, Denizli, ss. 379-390.

KENTSEL AÇIK MEKÂNLARIN ÖTEKİ KULLANICILARI: KADINLAR*

Tuğçe YAZICI**, Sema MUMCU***

Öz

"Kadının yeri evidir." düşüncesinin benimsenmesinin temelini, toplumsal cinsiyet rolleri oluşturmaktadır. Toplumun kadın ve erkeğe yüklediği roller, cinsiyetler arasında toplumsal farklar ve sınırlar oluşturmaktadır. Kadını ötekileştirirken erkeği daha üst bir seviyede tutmakta ve toplumsal yaşamda kadın-erkek arasında eşitsizliklere sebep olmaktadır. Eşitsizlik ve baskıların en belirgin olduğu yerlerden biri olan kent, erkeği ev sahibi gibi görmekte ancak kadını misafir etmektedir. Geçmişten günümüze, Türk tarihinde toplumsal cinsiyet rollerinin geçirdiği evrimin günümüzde kentsel açık mekânlara nasıl yansıtıldığı tartışılacaktır. Toplumun tüm kesimleri için eşit erişilebilirlikte kentsel açık mekân tasarımı peyzaj mimarları da sorumludur. Peyzaj mimarlığı dalı kentsel açık mekânlara bir cinsiyet ayrımı yüklemek yerine o mekânı her kullanıcının kullanabileceği şekilde tasarlamakla yükümlüdür. Her birey kendini güvenli, özgür hissedebileceği kamusal alanların yegâne kullanıcısıdır. Yapılan bu çalışmada, kadının kendini kentin kullanıcısı olarak görememesinin altında yatan toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturduğu baskı ve eşitsizliklerin neler olduğu tanımlanmıştır. Bu durumun sosyal alt yapısının, çevre tasarım profesyonellerinden olan peyzaj mimarlığı dalı ile arasındaki ilişkisini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Toplumsal cinsiyet rolleri, Kentsel açık mekân, Baskı, Eşitsizlik, Peyzaj mimarlığı.

OTHER USERS OF URBAN OPEN SPACES: WOMEN

Abstract

Gender roles constitute the basis of the adoption of the idea that "Women's place is at home". The roles that society imposes on men and women create social differences and boundaries between the sexes. While marginalizing women, it keeps men at a higher level and causes inequalities between men and women in social life. The city, which is one of the places where inequality and oppression is most evident, sees men as hosts, but welcomes women. From past to present, it will be discussed how the evolution of gender roles in Turkish history is reflected on urban open spaces today. Landscape architects are also responsible for urban open space design with equal accessibility for every segment of society. Landscape architecture branch is responsible for designing that space in a way that every user can use, instead of imposing a gender discrimination on urban open spaces. Every individual is the sole user of public spaces where they can feel safe and free. In this study, the pressures and inequalities created by gender roles that underlie the woman's inability to see herself as a user of the city have been defined. It is aimed to reveal the relationship between the social infrastructure of this situation and the landscape architecture branch, which is one of the environmental design professionals.

Keywords: Women, Gender roles, Urban open space, Oppression, Inequality, Landscape architecture.

*Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında 2018 yılında hazırladığı "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Kentsel Açık Mekânların Kullanımı / Trabzon Örneği" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**100/2000 YÖK Doktora öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, TRABZON.

e-posta: tugceyazici.pem@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0003-3653-4170>)

***Doç. Dr., Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Karadeniz Teknik Üniversitesi, TRABZON.

e-posta: semamumcu@ktu.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-5198-9117>)

GİRİŞ

Bu çalışmanın ana konusu olan toplumsal cinsiyet rollerinin Peyzaj mimarlığı alanı ile doğrudan bir bağlantısının olmadığı kanısına varılabilir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve peyzaj mimarlığının doğrudan ilişkisi olmasına rağmen bu ilişki üzerine yapılan çalışmalar çok az ya da somut şekilde tanımlama eğilimi çok nadirdir. Ancak Peyzaj mimarlarının tasarladığı alanların ana kullanıcısının insan olduğu düşünüldüğünde doğrudan ilişkili olduğu, kullanıcıyı tanımanın planlama ve tasarımdaki etki ve yönlendirmelerin önemli olduğu anlaşılacaktır. Bu ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi için araştırma konusunun, yaklaşım açısının açıklanması gerekmektedir.

Toplumun tüm kesimleri için eşit erişilebilirlikte kentsel açık mekân tasarımı peyzaj mimarları da sorumludur. Bu nedenle mekânsal tasarım profesyonellerinin cinsiyet rollerine dayanan sosyal mekanizmaları anlamaları gerekir. Yeni tasarlanacak veya dönüştürülecek alanlarda kadına karşı eşitsizliği çözmeye yönelik mekânsal organizasyonlar bağlamında farkındalık düzeylerinin yüksek olması gerekmektedir. Günümüzde karşılaşılan eksikliklerin çözümlenmesinden yalnızca kanunlar ya da sosyal organizasyonlar sorumlu değildir; kadınlar için kentsel kamusal alanların daha erişilebilir ve kullanışlı olması, kendilerini buralarda daha özgür hissetmelerinin sağlanması, buna ilişkin cevapların bulunması ve çözüm üretilmesi aynı zamanda peyzaj mimarlığı meslek disiplininin de görev alanına girer. Peyzaj mimarları resmi ya da sivil kuruluşlar ile birlikte sorumlulukları paylaşmalıdır. Bu nedenle cinsiyet rollerinin ve bunların kentsel açık mekân kullanımı üzerindeki etkisinin anlaşılması önemli bir gerekliliktir. Ayrıca Türkiye’de açık mekânların tasarımında kadın-erkek kullanımını göz önünde bulunduran, bu konuları irdeleyen çalışmalar peyzaj mimarlığı bağlamında oldukça eksiktir. Bu çalışmayla Türkiye’deki peyzaj mimarlığı araştırmalarında önemli bir boşluğa dikkat çekmek ve eksikliklerin giderilmesi için bir başlangıç noktası oluşturmak hedeflenmiştir. Türkiye’de kadınların kentsel açık mekânları kullanımını etkileyen baskılar, bunların kullanıma fiziksel, sosyal ya da psikolojik olarak nasıl yansıdığı gibi konuların derinlemesine tartışılması gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin neden olduğu toplumsal baskılar geleneksel, dini ya da ideolojik gibi farklı kökenlere sahiptir. Bu baskılar, Türkiye’de kadınların açık mekânlara erişimini ve kullanımını kısıtlamakta; kadınlar buralarda erkeklerle aynı düzeyde özgürlüğe sahip olamamaktadırlar. Day (2000:108) kadınların erkeklere göre daha aşağı statüde görülmelerinin kamusal alanları kullandıklarını kısıtladığını açıklar. Bu çalışmada kadınların kentsel açık mekânlarda erkekler kadar var olamama sebepleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin Türk kadını üzerinde yarattığı baskıların ve eşitsizliklerin kentsel açık mekânlara yansımaları farklı bir bakış açısı ile tartışılacaktır.

Türk kadını günlük hayatında çok çeşitli baskı ve aşağılanmalara maruz kalmaktadır. Bunlar somut ve soyut baskılar olarak sınıflandırılabilir. Soyut baskılar yasal ayrımcılık, ekonomik eşitsizlik ve sosyal eşitsizliktir. Somut olanlar ise cinsel taciz, aşağılanma, saldırı, dayak, tecavüz ve en uç nokta olarak cinayettir (Müftüler-Bac, 1999:305). Gerçekte Türk Medeni Kanunu erkek aile reisi-kadın ev hanımı olarak kabul edilen cinsiyet rolleri üzerine kurulan geleneksel cinsiyet ideolojisi yansıtır. Türk kadını için en önemli görev iyi bir anne ve eş olmaktır çünkü kadın, toplumu oluşturan kültürel sınırları koruyan mekanizma olarak kabul edilir (Müftüler-Bac, 1999:305).

Mekânın sahiplenilmesi ve kullanımı politik eylemlerdir. Sahip olduğumuz, olmadığımız ya da erişimimizin engellendiği bu tür mekânlar bizi güçlendirir ya da güçsüz bırakabilir. Mekânlar geliştirebilir ya da kısıtlandırabilir, besleyebilir ya da güçsüzleştirir. Kadınların yaşamları kamusal alanların ve binaların, ulaşım sistemlerinin, komşuluk birimlerinin ve konutların tasarımı ve kullanımıyla önemli düzeyde etkilenmektedir. Ayrımcı yasalar, hükümet düzenlemeleri, kültürel tutumlar, informal-günlük adetler ve profesyonellerin bilinç eksikliği kadınların ikinci sınıf konumunu yansıtan ve güçlendiren koşulları yaratmıştır (Weisman, 2000:2). Ancak, anlamlı bir varlık/ varoluş için anlamlı çevreler gerekli ve vazgeçilmezdir. Kadınlar yaşam şekilleri ve gelirlerini destekleyecek, onlar hakkındaki kültürel hayallere değil de yaşamlarının gerçeklerine karşılık verecek kamusal alanlar ve mekânlar, ulaşım ve konutları talep etmelidirler (Weisman, 2000:3).

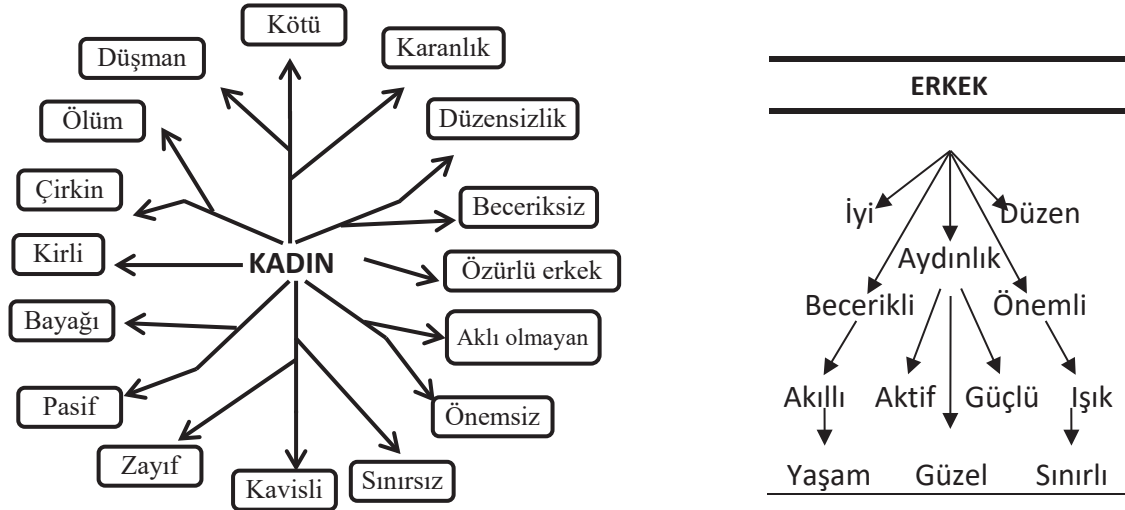
Toplumda yaşanan eşitsizliklerin sadece kadın üzerinde bir etkisi olmadığı aslında bütün toplumun olumsuz şekilde etkilendiği varsayılmıştır. “Herkes için daha iyi bir gelecek” hedefine varılabilmesi için, toplumunda değişimciliğin etkili bir ögesi olan kadın haklarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Kadınlar için yapılan iyileştirmeler sadece kadının değil bütün toplumun gelişimini artı şekilde etkileyecektir. Kadının toplumsal hayatta var olabilmesi

ve kendini özgürce ifade edebilmesi için, kadınların ihtiyaçlarını karşılayan kentsel bir çevrenin meydana gelmesi gerekmektedir (BMOP, 2006:3-4). Kadınlar kent hayatının göz ardı edilen bir bireyi değil, yerel hizmetlerin temel kullanıcısı, asli ve belirleyici bir ferdi oldukları vurgulanmalıdır (BMOP, 2006:4).

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN TANIMI

Geçmişten günümüze toplum ve toplumsal yapı, insanı daima bir sınıflandırma telaşı içinde olmuştur. İnsanlar cinsiyet, yaş, iş, meslek hatta unvan gibi farklı başlıklarda kategorize edilmiştir. Ama bu ayrımlardan hiç biri toplumsal cinsiyet kavramının kadın-erkek (dişil-eril) ayrımı bakımından oluşturduğu farklar, eşitsizlikler ve roller kadar insan yaşamının bütün alanlarını etkileyen geniş bir çerçeveyi kapsamamıştır. Bu ayrım, eski zamanlardan günümüze tanım, görev olarak değişmiş, ancak önemli gelişmeler sağlanmasına rağmen olması gereken eşitlik düzeyine henüz ulaşamamıştır.

Cinsiyetlerin simgelenmesi farklı toplumların kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkiyi nasıl algıladığı ve inşa ettiğinin bir parçasıdır ve bunlar çatışan kültürel ve politik gündemden bağımsız değerlerdir (Özcan, 2009: 18-19). Kadın her zaman erkeğin diğeri, ötekisi olarak görülmüş, erkeğe iyi tanımlar yüklenirken kadına kötü olan her tanım yüklenmiştir (Alkan, 1981:1-2; Altındal, 1994:9; Doğramacı, 1997:5). Kadının erkeğin diğeri olması hatta ötekileştirilmesi dini, mitolojik, kültürel, ideolojik gibi birçok bakış açısının sonucudur. Şekil 1’de kadın ve erkeğe yüklenen tanımlar ortaya koyulmuştur.

Şekil 1. Kadın ve erkeğe yüklenen tanımlar (Alkan, 1981:1-2; Altındal, 1994:9; Doğramacı, 1997:5; Buckingham-Hatfield, 2000:12; Beauvoir, 2000:31; Ardener, 2000:116).

Erkek iyi tanımlar ile yüceltilirken, kadın kötü tanımlar ile sınırlandırılmış, aşağıya çekilmiş ve dışlanmanın temellerini oluşturulmuştur. Toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili yapılan birçok tanım bulunmaktadır. En genel anlamda biyolojik cinsiyet (kadın-erkek) insan bedeni arasındaki biyolojik farklılığı temsil ederken toplumsal cinsiyet -eril (erkeğe özgü/maskülen) ve dişil (kadına özgü/feminen)- kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların sosyal inşasına ve bu inşadaki eşitsiz ayrıma işaret eder. Biyolojik cinsiyet farklılıkları doğal ve doğuştan gelen olarak kabul edilirken toplumsal cinsiyet farklılıkları, her ne kadar biyolojik cinsiyet farklılıklarına dayansalar da, zaman ve mekân içinde değişen, sosyal, kültürel ve tarihi açılarından üretilmiştir (Nicholson, 1994:79-80; Dedeoğlu, 2000:143; Rendell, 2000:101; Vatandaş, 2007:30). Geçmişten günümüze "Toplumsal cinsiyet" kavramı, erkek egemenliğinde kadını bastırma, kontrol etme veya ötekileştirme (yok sayma) eylemleri üzerine oluşturulan toplumsallaştırma sürecine de yol açmıştır (Bayazitoğlu ve Ayyıldız Potur, 2013:542).

Toplumda kadın ve erkeğe dair yüklenen farklı beklentiler, bireylerin cinsiyetine uygun davranışlar oluşturmalarına yol açmaktadır (Bhasin, 2003:15; Kaypak, 2014:345). Türkiye'nin ilk feminist organizasyonlarından biri olan Uçan Süpürge'nin proje koordinatörü Ürün Güner bir örnek verir: İlkokul çocuklarına annelerini hakkında

nasıl düşündükleri sorulmuş ve çocukların annelerini buzdolabı ya da fırın gibi evin bir parçası olduğu şeklinde cevaplar verdikleri tespit edilmiştir. Bu çocukların annelerinin evin dışında bir şeyler yapabileceğine dair hiçbir fikri yoktur (Landig, 2011:212). Çocukların doğumla başlayarak yaşadığı bu süreç genç kız-genç erkek olduğu dönemden, yetişkin oldukları döneme kadar sürüp giden bir kalıp yargıları öğrenme, benimseme, içselleştirme dönemidir. Kız çocukları kentsel açık mekânları kullanmak, sosyalleşmek yerine; ev sınırları içinde (bahçe, avlu, site vb.) anneden ev düzeni, yemek yapımı gibi geleceğin annesine yüklenen rolleri öğrenmesi ve bunları iyi şekilde yapması beklenmiştir. Temelde böyle bir eşitsizlik ile karşılaşan bir kadının kendini kentsel açık mekânlardan uzak tutması, karşı cins tarafından dışlanması şaşırtıcı olmamıştır. Toplumsal cinsiyet kavramında mekânsal ayrımın oluşma sebebinin biyolojik olmaktan ziyade sosyolojik olduğu düşünülmektedir.

Peyzaj mimarları için tasarımın en önemli amacı kullanıcıya hitap etmektir. Kullanıcılar; yaş, meslek gibi farklılıklar gösterir ve bu farklılıklar tasarımı şekillendirir, yönlendirir. Ancak cinsiyet açısından ele alındığında kullanıcıların cinsiyeti değil, onların ilgi alanları tasarıma yön verir. Bu yüzden kamusal alanlara cinsiyet yüklemek, sınırlar oluşturmak, önyargıları ve kadına yüklenen baskıyı desteklemekten başka bir etki oluşturmamıştır. Sonuç olarak yaşadığı baskılardan dolayı kendini evle bütünleştiren, sınırları evin sokak kapısı ya da balkonu, avlusu ya da bahçesi kadar dar olan kadının, kendini kentsel açık mekânlarda özgür, güvende ve rahat hissetmemektedir.

Türkiye’de kadın erkek arasında oluşan eşitsizliğin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Türk kültürü ve toplumu içinde cinsiyet rollerinin nasıl inşa edildiğinin anlaşılması gerekmektedir. Bu konunun daha geniş bir bakış açısı ile tartışabilmek için Türkiye’deki toplumsal cinsiyet rolleri ele alınmıştır. Kadın-erkek ve özel alan-kamusal alan ayrımı literatürde sıklıkla bağlantılı olarak ele alınır ve bu ayrım ya da ikilik ataerkilliği, kadının ikincil konuma itilmesini, kadın-erkek etkinliklerinin ayrılmasını, kadınların kentsel mekânlarda tehlikede oldukları fikrini yansıtırken; kamusal alanları erkek ile (iş yeri), aile içi alanları ise kadın ile (ev işleri) (Akın ve Demirel, 2003:73; Buckingham-Hatfield, 2000:81; Day, 2000:109; Rendell, 2000:101) kamusal alan erkek egemenliğinin mekânı olurken kadınlar; kurumlar ve ekonomik, politik, sosyal ve bilimsel bilgi merkezlerinden dışlanmışlardır. Erkeklerin sosyal, ekonomik ve politik egemenliği, bilgi ve bilginin üretilmesinde de egemenliğine yol açmıştır (Fenster ve Hamdan-Saliba, 2013:539).

Cinsiyetlendirilmiş mekânın en yaygın temsili *Ayrı alanlar* paradigmasıdır;

- İş gücünün egemen “toplumsal erkeğe” ait alanı (kent) ve
- Bundan daha aşağı seviyedeki tüketimin “özel” kadına ait alanından (ev)

oluşan karşıt ve hiyerarşik sistem olarak ortaya koyulur. Kenti evden, toplumu özelden, üretimi tüketimden, kadını erkekten ayıran bu ideolojinin temelleri hem ataerkil hem de kapitalist düşüncedir (Rendell, 2000:103).

TÜRKLERDE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN TARİHİ SÜREÇTE DEĞİŞİMİ VE NEDEN OLDUKLARI BASKILAR

Tarih boyunca toplumsal cinsiyet rollerinde erkeklerin toplumdaki konumu ve rolleri hep artı yönde değişime uğrarken, Türk kadınının statüsü ve rolleri farklılık göstermiştir. İslamiyet’in kabulünün öncesi ve sonrası, Cumhuriyetin ilanının öncesi ve sonrası olarak toplumsal cinsiyet rollerinde değişimlere yol açmıştır.

İslamiyet öncesi dönemden Osmanlı dönemine kadar, Türk kadınının toplumdaki yeri zaman zaman farklılık göstermiştir. İslamiyet öncesi dönemde Orta Asya’da kadın-erkek eşit sayılır, anne olarak kutsal görülmesine rağmen (Altındal, 1994:9) kadın eve hapsedilmemiştir. Eski Türk kadını erkekler gibi ata biner, kılıç kullanır ve gerektiğinde düşmanla çarpışabilirlerdi (Altındal, 1994:9; Doğramacı, 1997:3). Eski Türklerde kadın evleneceği kişiyi seçme hakkına bile sahip olmuştu (Erdem ve Yiğit, 2010:14). Kadın erkek eşitliğinin en güzel örneklerinden biride, Orta Asya Hun Devletidir. Hun Devletinde hakan ve hatun devleti birlikte temsil etmiş, eşi savaşa gittiğinde hatun onun yerine geçmiştir (Doğramacı, 1997:3-4; Erdem ve Yiğit, 2010:15). Göktürk ve Uygur devletlerinde de kağanın karısı hatun devlet işlerin de kocasıyla beraber söz hakkına sahip olmuştur (Gündüz, 2012:132).

İslamiyet’in kabulünden sonrada kadın-erkek eşitliğinde Orta Asya’da önemli bir değişiklik olmamış, kadın toplumdaki yerini korumuştur. Ancak Anadolu’daki Türklere İslamiyet’in kabulünden sonra bakıldığında, Orta Asya’daki kadınlar kadar özgürlüklerini koruyamamışlardır (Alkan, 1981:7). Arap ve İran kültürünün etkisi altında

kalan devletlerdeki kadınların toplumdaki yerleri değişmiş, kadına verilen önem azalmış, bütün kötülüklerin anası olarak düşünülmüştür. İslamiyet, kadını bu kötü durumdan kurtarmak için gayret göstermiş ve Hz. Muhammed hadislerinde; “Kadın erkekle eşittir ve toplumun öbür yarısıdır”, “Karısının haklarını gözeten kimse iyi bir Müslümandır” diyerek kadının toplumdaki yerini olumlu yönde etkilemeye çalışmıştır (Doğramacı, 1997:6). Hz. Muhammed döneminde kadın toplumda erkekler gibi görünürdür, karar alma mekanizmalarında söz sahibi olmuştur.

Osmanlı döneminde kadının durumu Orta Asya’daki kadının durumundan farklı bir şekil almış, konumu aşağıya çekilmiş genel olarak hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması, kadının toplum içindeki rollerinin kötüye gitmesine sebep olmuştur. Fakat bu kötü gidiş, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde düzeltilmeye çalışılmış, kadın hakları ve özgürlüğü ile ilgili birçok düzenleme yapılmıştır. Tanzimat Fermanında Osmanlı imparatorluğunun hükmü altında bulunan herkesin eşit sayılması, Türk siyasi tarihinde bir dönüm noktası olmuştur (Altınbaş, 1989:456; Kurnaz, 1991:3).

Cumhuriyet öncesi dönemde cinsiyet eşitliği için atılan adımlar, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinde iyileştirmelere önyak olmuştur. Bu yüzden “Cumhuriyetin ilanı” toplumda kadın hak ve özgürlükleri için devrim niteliğinde bir adım olmuştur. Türkiye’de sosyal, ekonomik, eğitim, sağlık gibi çeşitli alanlarda kadının durumu ve sorunlarına ilişkin çalışmalar genellikle Cumhuriyetin kuruluşunda yapılan devrimlerde kadının konumundan ve öneminden bahseder (Kabasakal Arat, 2003; Landig, 2011; Müftüler-Bac, 1999; Kağıtçıbaşı, 1986; Barzilai-Lumbroso, 2009; Gürel, 2009; Gökova, 2013; KSGM, 2008a,). Kadınların kazandığı hak ve özgürlükler kadınların toplumdaki rollerini, sosyal hatta siyasi hayatlarını etkilemiş; kadınlar için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Türkiye’deki cinsiyet eşitliği politikalarının temeli Cumhuriyet Dönemi reformları ile atılmıştır. 1923’te Cumhuriyetin kurulmasını takip eden yıllarda bir yandan modern bir devlet yapısı oluşturulurken, kadın ve erkek arasında tam bir eşitliğin oluşacağına güvenle yapılan reformlarla yaygın bir sosyal dönüşüm gerçekleştirilmiştir. İlk 10 yılda gerçekleştirilen ve Cumhuriyetin kurulmasını temsil eden reformlar yalnızca Türk toplumunun yeniden yapılanmasına yol açmakla kalmamış kadınlara vatandaşlık haklarının verilmesini de sağlamıştır (KSGM, 2008a:13).

1930’ların kadın haklarına ilişkin reformlarıyla ortaya koyulan modernleşme projesi İslami medeniyetten batılı bir medeniyete değişimi hedeflemiştir (Özcan, 2009:25). Ancak, Türk kadınının büyük çoğunluğu Türk yasal sisteminin kendilerine verdiği hakları kullanma fırsatlarından mahrumdur. Modernleşme çabaları ve yasal değişikliklere rağmen kadınların halen ataerkil sistem tarafından baskı altında tutulduğu ortadadır (Müftüler-Bac, 1999:303). Cumhuriyet dönemi devrimleri, öncesine göre büyük değişimler ve haklar sağlasa da kadına hedeflenen statüyü sağlayamamaları nedeniyle eleştirilmektedirler (Kabasakal Arat, 2003:63; Landig, 2011:217; Müftüler-Bac, 1999:313; Kağıtçıbaşı, 1986:485; Gökova, 2013:8).

Kadın erkek eşitliği yerine “Türk kadınının en önemli görevi erkeğin dolayısıyla da ulusun yararı için çalışmak (Kabasakal Arat, 2003:59), iyi bir eş ve anne olmaktır” (Müftüler-Bac, 1999:305) anlayışına dayandırılmış ve erkek egemenliğinin temelleri değişmeden kalmıştır. Yani kadın yine ikinci planda, kendi adına hakları ve özgürlükleri olan bir birey olarak görülmemiş, erkeğin hayatına olumlu katkıda bulunmak üzere, erkeğe göre ve erkekler tarafından konumlandırılış, bu durum kadın için istenilen değişimlerin yaşanmamasının nedeni olarak görülmüştür (Müftüler-Bac, 1999:305).

Batı kaynaklı çalışmalarda kadın-erkek eşitsizliğinin genel olarak toplumsal cinsiyet rollerine (kadın anne, ev hanımı; erkek, baba, aile reisi, güçlü vs.) dayandığı ortaya koyulurken Türkiye’de kadınların karşılaştığı baskılar daha yoğun ve daha çeşitli temellerden gelmektedir. Batıdaki hemcinsleri gibi ataerkil-geleneksel cinsiyet rollerinin yanında dini ve ideolojik baskılar da kadını kuşatmış bulunmaktadır. Kadınlar kamusal yaşamda şu baskılardan dolayı pek çok zorlukla karşı karşıya kalmıştır:

- Ataerkil cinsiyet rolleri ve eski gelenekler (bazı kadınlar dışarıya çıkabilmek için eşinden izin almak durumundadır ya da “kadının yeri evidir” görüşü) (Landig, 2011:217; Müftüler-Bac, 1999:313; Gökova, 2013: 6). Ev dışında çalışmak bir yana kadınların dışarıya çıkabilmek için eşinden izin aldığı bir toplumda yasaların ne söylediği daha az öneme sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Aile Araştırmaları Enstitüsü tarafından yürütülen araştırma Türkiye’de eşleri itiraz ettiği için evleri dışında çalışmayan kadın oranının %40 düzeyinde

olduğunu saptamıştır (Müftüler-Bac, 1999:313). KONDA'nın (2019:38) toplumsal cinsiyet üzerine yaptığı 2018 yılındaki araştırmada kadın katılımcılarının %49'u çalışmak için eşlerinden izin almaları gerektiğini düşünürken, erkekler ise bu görüşe %59 ile kadınlardan daha fazla katılmaktadır. KONDA'nın (2019:38) 2008'de yaptığı aynı araştırma'da kadın katılımcılarının %65'i çalışmak için eşlerinden izin almaları gerektiğini düşünürken, erkekler de ise bu görüş %73'tir. 10 yılda bu görüşte azalmalar olmasına rağmen önemli bir azalma olmaması dikkat çeken bir durumdur.

- Dini kökenli gelenekler kadının görünürlüğü kontrol etmekte ve sınırlandırmaktadır. (İslam dini cinsiyetlerin ayrılmasına dayalı sosyal organizasyonun temel elemanıdır.) (Müftüler-Bac, 1999-:06).

Yakın tarihimize kadar devam eden başörtüsü yasağı (kadın davranışları ve görünümü ile modern-laik Türkiye'nin aynasıdır görüşü) (Gökarıksel, 2011:7; Lou O'Neil, 2008:102; Çınar, 2005:48). Anayasa mahkemesinin desteğiyle uygulanan başörtüsü yasağı pek çok mekânda uygulanmış, başörtülü kadınların bazı üniversitelerde öğrenim görmesi, kamusal sektöre dair işlerde çalışması ya da seçilmesi özel yasalarla engellenmiştir. Yasağın uygulanmadığı alanlarda da başörtüsüne karşı olumsuz tutumlar kadınların günlük mekânlara erişimi ve buralardaki deneyimlerini etkilemiştir (Gökarıksel, 2011:7; Jelen, 2011:309-310). Türkiye'nin yakın tarihinde bu yasak kaldırılmıştır.

- Kadınlar namuslu ve iffetli olmak zorundadırlar. Çünkü iyi bir eş ve anne, örnek bir kadın bu özellikleri taşımalıdır. Bu nedenle toplumda davranışlarına dikkat etmeli, erkekler gibi istediklerini yapamamalıdır. Çünkü onlar erkek değil "kadındırlar". Yakın zamanda kadının yüksek sesle gülmesi, kahkaha atması, hamileyken sokağa çıkması hatta iş aradığı için işsizliğe sebep olduğuna dair görüşler kadınların karşısına çıkmıştır (Sözcü Gazetesi, 2016: <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/akpnin-kadin-karnesi-1170432/>).

Tüm bu örnekler Türk kadını üzerindeki baskının altında yatan nedenlerin çok çeşitli olduğunu; ideolojik, ataerkil yapı ve dini görüşlerin hepsinin kadın üzerinde kontrol ve denetim kurmaya, toplumsal alandaki görünürlüğü baskılamaya çalıştığını ortaya koyar.

Kadınların kazandığı bu hakların, teoride kalmayıp amacına ulaşmasında önemli alanlardan biri de kentsel açık mekanlardır. Fakat yukarıda belirtilen baskılar kadınların kazandıkları hakların kentsel açık mekan kullanıcılarına yansımaya engel olmaktadır.

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN OLUŞTURDUĞU BASKI VE EŞİTSİZLİKLERİN, KADINLARDA KENTSEL AÇIK MEKÂN YANSIMASI

Feminist bir bakış açısı ile bakıldığında, "Kadının yeri evidir." düşüncesi günümüz kadını kentsel açık mekânlardan uzaklaştırmış, bu durum kentsel açık mekânlara gelen kadın kullanıcıların da kendilerini fizyolojik/ sosyal/psikolojik olarak sınırlandırmalarına sebep olmuştur. Türk toplumunda kadın erkek rollerinin sosyal yapılanmasının anlaşılmasında en çarpıcı tablonun kentsel açık mekânlarda görülebileceği savunulmakta ve yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Mumcu vd., 2016:530; Yazıcı ve Mumcu, 2020:220; Yazıcı, 2018:34). Ancak kadın-erkek rollerinin sosyal inşası doğrultusunda yurt dışında fiziksel mekânlar ve kadınların ilişkisini ele alan çalışmalar oldukça yaygınken Türkiye'de bu çalışmaların büyük bir eksikliği söz konusudur. Kadınların toplumsal yaşamına odaklanmış çalışmalar daha ziyade eğitim, görsel basın, moda, sağlık ve diğer kamusal alanlardaki görünürlüklerden bahseder (Aksit, 2013; Gökarıksel, 2011; Gökovalı, 2013; Lou O'Neil, 2008; Müftüler-Bac, 1999; Moghadam ve Sadiqi, 2006). Kamusal alan denilince araştırmalar özellikle başörtüsü yasağıyla (Gökarıksel, 2011; Lou O'Neil, 2008) birlikte üniversiteler ve diğer eğitim kurumlarından, politikadan ve iş hayatına atılımlardan bahsetmektedir. Kentsel kamusal alanlardaki kullanım genellikle göz ardı edilmiştir.

Cinsiyet rolleri-mekân ilişkisine dair bir çalışma buldukları alanlarda kadınların psikolojik olarak korunma ve güvende hissetme duygusunu beden diline yansıttıklarını saptamıştır. Bu yüzden, kadınların bedensel duruşlarının genel karakteristikleri bacaklar sıkıca kapanmış ve kollar vücuda yakındır, yani kadınlar kendini küçültmekte ve darlaştırmakta, küçük mekân kaplamaktadır. Erkeklerin bedensel duruşlarının genel karakteristikleri ise bacakları ayrı ve kolları bedenlerinden ayrı durmaktadır. Kısaca erkekler yer kaplamakta ve genellikle kadınlardan önemli farklılık sergileyen bir düzeyde fazla olarak mekân işgal etmektedirler (Wex, 1979:7). Kadınların bedensel

duruşunda dikkat çekmeme isteği gözlemlenirken, erkekler o alanın hâkimi olarak dikkat çekmek ister. Tüm bu ayrımlar ve cinsiyet-mekân ilişkisi kalıpları sonucunda kadınlar ve erkeklerin aynı mekâna ilişkin deneyimleri oldukça farklı olabilir (Massey, 2000:129; Sewell, 2003:238).

İnsanların mekân ve yerlere ilişkin anlayışları tamamen cinsiyetlendirilmiştir. Ayrıca farklı kültürler, zaman içinde değişen farklı şekillerle de cinsiyetlendirilmişlerdir (Massey, 2000:129). Mekân ve cinsiyet rolleri ilişkisi cinsiyetlendirilmiş mekân kavramıyla ifade edilir ve cinsiyetlendirilmiş mekânları anlamaya çalışırken imgelenen ve deneyimlenen mekânla başlanması gerekir. Cinsiyetlendirilmiş mekân nadiren fiziksel tasarım aracılığıyla cinsiyetlendirilmiştir; daha ziyade kullanımla ve kullanıcı ile tanımlanan bu mekânlar cinsiyetlendirilmiş olarak deneyimlenirler; çünkü içindeki insanların tamamına yakını ya da tamamı bir cinsiyettendir (Sewell, 2003:238). Kadınların kentsel kamusal alanlara erişimini sınırlayan herhangi bir yasal düzenleme olmasa da diğer kamusal alanlarda olduğu gibi kentsel açık mekânlarda da kadınlar erkeklerle aynı özgürlüğe sahip değildir.

Bu eşitsizliğe yol açan nedenler şöyle sıralanabilir:

- Kadınların erkeklere göre daha fazla saldırıya uğrama korkusuna sahiptirler (Kansız ve Akın Acuner, 2009:67; Koskela, 1999:111; Fisher ve Nasar, 1992:51).
- Kadınlar (geleneksel, dini, ideolojik) cinsiyet rollerinin meydana getirdiği baskıdan dolayı sosyal hayatta davranışlarına dikkat etmekle yükümlüdür (Demir, 1999:12; Ereş, 2006:47-49; Gökarıksel ve Secor, 2010:131-145; Kansız ve Akın Acuner, 2009:86; KSGM, 2008a:27; KSGM, 2008b:9; Üstün, 2009:362).
- Kadınlar ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgilendiklerinden (Yılmaz, 2006:109) genellikle dışarı çıkmak için yeterli zamanları kalmamaktadır (Day, 2000:107; Kansız ve Akın Acuner, 2009:79; Yılmaz, 2006:100).
- Kadınlar kendi ihtiyaçları için harcayabilecekleri yeterli maddi imkânlara sahip değildir ve ekonomik olarak eşleri ya da ailelerine bağımlıdır (Akın ve Demirel, 2003:73; Day, 2000:107; Ereş, 2006:47-49; KSGM, 2008b:35-44; Üstün, 2009:387; Kansız ve Akın Acuner, 2009:86; Yılmaz, 2006:100).

Tüm bu durumların yansımaları kentsel açık mekânlarda kolaylıkla görülebilir. Kadınlar ve kız çocukları kentteki kültürel ve rekreasyonel imkânlardan en az faydalanan kullanıcı grubudur (Kansız ve Akın Acuner, 2009:26).

Riyad'da yapılan bir vaka çalışması, kadınların kaldırım kullanma ihtiyaçlarının bile toplumsal cinsiyet normlarından, cinsiyete dayalı düzenlemelerden, dini değerlerden ve genel mekansal programlardan etkilendiğini ortaya koymuştur. Yönetmeliklerde açık havada oturma alanları yalnızca erkeklerin kullanımına aittir. Bu nedenle kafelere bitişik kaldırımlar erkeklerin egemen olduğu tek cinsiyetli alanlar olarak işlev görmektedir (Almahmood vd., 2018:206-207).

Bastomski ve Smith (2017: 83-84) yürüttüğü çalışmada kadın ve erkek kullanıcıların kamusal alanlarda yaşadığı olumsuz davranış (ıslık sesi, taciz, kaba davranış gibi) deneyimlerinin bir sonucu korku hissini oluşmasıyla kadınların halka açık yerleri kullanımlarını sınırladığını bildirme olasılığının erkeklere göre önemli ölçüde daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Kentsel kamusal alanlar ve cinsiyet ilişkisi bağlamında yürütülen bazı çalışmalar da vardır. Türkiye'de açık mekân-cinsiyet ilişkisine odaklanan bir çalışmada Trabzon kentinde kadınların sosyal baskılar ve ekonomik durumları nedeniyle kamusal alanlara erişimlerinin kısıtlı olduğu tespit edilmiş ve kadınların başta güvenlik sorununu dile getirdiği ve bazı fiziksel özelliklerin kadınlarda korku hissini desteklediği ortaya konulmuştur (Yılmaz, 2006:109).

Kentleşme ile sağlanan yeni fırsatlar olsa da bunlar kadınlar için kullanılabilir değildir. Üstün'ün (2009:386) yaptığı çalışmada, kadınların kentsel kamusal alanlara erişimini kolaylaştırmak için erkeksi giyinme ya da erkeksi davranışlar sergileme gibi önlemler aldığını ortaya koymuştur. Bir başka bulgu da kafeler, parklar, deniz kıyısı gibi alanların yalnızca gün içinde kadınlar için kullanılabilir olduğunu gösterir. Havanın kararmasıyla buralar kadınlar için uygun olmayan yerlere dönüşmektedir. Kadınların ev dışında olmak için belirttikleri en yaygın neden alışveriştir. Bu nedenle kadınların en sık kullandığı alanlar alışveriş merkezleridir (Üstün, 2009:387).

İnce Güney (2014:172) Balıkesir kent merkezinde yaptığı yayalara ilişkin davranış gözlemlerinde, tüm zaman aralıklarında erkek kullanıcıların kadın kullanıcılardan daha çok olduğu ve hatta kadın kullanıcı yoğunluğunun genç kullanıcı yoğunluğundan bile daha az olduğu gözlenmiştir. Tiftik ve Turan (2015:243-246) kentsel mekânlarda kadın kavramını güvenlik ve saldırıya uğrama korkusu bakımından ele almışlar, toplu konut alanlarında daha güvenli mekânların tasarım kriterlerini irdelemişlerdir.

Demirbaş (2012:1) gecekondulu mahallesindeki kadınlara odaklandığı çalışmasında ataerkil roller bağlamında kadınların mekân algısı ve kullanımını irdelemiştir. Çalışma kapsamında kadınlarla yapılan görüşmeler sonucunda kadınlar yanlarında bir erkek olduğunda, belirli bir yaşın üzerinde olduklarında ve yanlarında çocukları yoksa kentte daha az sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bununla beraber ancak çocuk sayesinde kent merkezine çıkabildiğini belirten kadınlar da olmuştur. Bir kadının kentle ilişkisinde “can yeleği” olarak adlandırdığı kişiler (çocuk, akrabalar, komşu kadınlar, eş) söz konusudur. Çalışmada ayrıca gelir düzeyinin de kent merkezine kurulan ilişkiyi belirleyen bir özellik olduğu, paralarını belirli ölçülerde daha rahat kontrol edebilen kadınların kent merkezine daha sık çıktıkları belirlenmiştir.

Gebze’de yürütülen bir başka araştırma ise kent merkezi ve çarşı gibi alanlarda erkek kullanıcıların oranlarının kadınlara göre oldukça yüksekken, alışveriş merkezi ya da konut sokaklarının olduğu alanlarda yakın oranlarda olduğunu; erkeklerin kadınlara oranla kamusal mekânları daha sık ziyaret ettiğini ve kadınların sokaktayken yanında birisinin varlığıyla kendini daha iyi hissettiğini tespit etmiştir. Ayrıca kadınların maruz kaldığı kısıtlamalar olabildiğince aza indirildiğinde, dışarı çıkmak istediklerinin altını çizmiş olmaları, kentsel açık mekânlara kendi istekleri dışındaki sıkıntılardan dolayı var olamadıklarını göstermektedir (Bayazitoğlu ve Ayyıldız Potur, 2013:545-546).

Yazıcı (2018:34) yürüttüğü araştırma da kentsel açık mekânların kadınların katlanmak zorunda kaldığı baskı ve eşitsizliğin en iyi gözlemlenebileceği yerler olduğunu kabul etmiştir. Kullanıcıların gerçekleştirdiği etkinliklerin, bunların mekân içindeki dağılımlarının eşitsizliğin mekânsal röntgeni olacağı kabulünden yola çıkılarak yürütülen çalışmada kullanıcıların alana gelme sıklıkları incelendiğinde kadınlar ve erkeklerin tutumlarında çeşitli farklılıklar olduğu görülmüştür. Erkek kullanıcıların %22,6’sı alana her gün geldiğini belirtirken kadın kullanıcılar da alana her gün gelenlerin oranı %12,6 olmuştur (Yazıcı, 2018:82).

Anık ve Çelenk’in (2018:78-79) çalışması, kadınların boş zaman aktivitelerinin gündüzle sınırlı olduğunu ve geceleri kamusal alanlarda haklarını kaybettiklerini gösterdi. Çalışma, kamusal alanlarda toplumsal cinsiyet ayrımının görünürlüğünü vurgularken, kadınların erkeklerle eşit olarak kabul edilmediğini ve kamusal alanların kullanımının toplumun yazılı olmayan kurallarıyla sınırlandırıldığını da ifade etmiştir.

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet rollerinin kentsel açık mekânda kadın kullanıcılar yönünden ele alınması şu sonuçları ortaya koymuştur.

- Kadının yaşadığı baskı ve eşitsizlikler kentsel açık mekân kullanımına yansımaktadır.
- Kadın kullanıcılar ev hanımlığı, annelik gibi sorumluluklarına daha fazla vakit ayırdıklarından dolayı kentsel açık mekânlarda daha az var olmaktadır.
- Kadınların fiziksel özelliklerinden dolayı daha narin, kırılğan olduğu düşüncesi kendilerini koruyamama baskısı yarattığı için kentsel açık mekânlardan uzak durmaktadırlar.
- Tehlike durumunda kadınların kendini savunamama algısından dolayı kentsel açık mekânlara çocukları, arkadaşları gibi kendilerini güvende hissedecekleri (can yeleği) kişilerle gelme eğilimi sergilemektedirler.
- Kadınların ekonomik gücünün olmaması da kadını kentsel açık mekânlardan uzak tutmaktadır.
- Kadınların kendini güvende, rahat hissedeceği alanlar arama eğilimi bulunmaktadır.
- Kadınlar davranışlarına dikkat etmek ve dikkat çekmemek zorunda olduklarından kentsel açık mekânlarda istedikleri gibi davranmamaktadırlar.

Bu sonuçlar bağlamında kentsel açık mekânda kadınların görünürlüğünün artırılması, varoluşlarının desteklenmesi için Peyzaj Mimarlarına düşen görevler şunlardır:

- Kentsel açık mekân tasarımlarında kadın kullanıcıların güvenliğini sağlamak için güvenli, okunabilir, ulaşılabilir, rahat alanlar tasarlanmalıdır.
- Tasarımlarda güvenlik açısından aydınlatma, tabela vs. gibi donatılar kullanılmalıdır.
- Kadınların çocuk bakımını yüklenmesinden dolayı kentsel açık mekan donatıları, kadın ve çocuk kullanıcılar için daha kullanışlı (oturma biriminde masa, ya da oturma biriminde çocukların oynayabileceği oyun bölümü tasarlanmalı) donatılar tasarlanmalıdır.
- Kadınların kendini daha rahat, kente ait hissedebilmesi için kadınlara yönelik kermes gibi faaliyetlerin yapılabileceği alanlar oluşturulmalıdır.

Yapılan çalışmalar da gösteriyor ki, kadınların üzerindeki baskı ve sorumluluklar onların kentsel açık mekânlara erişimde yaşadıkları eşitsizliği ortaya koymaktadır. Kadınların kentteki kentsel açık mekanlardaki kullanımları, görünürlükleri ve hissettikleri erkeklerden oldukça farklıdır ve bu farklılıklar genellikle olumsuzdur. Bu nedenle Peyzaj mimarları gibi mekânsal tasarım profesyonellerinin cinsiyet rollerine dayanan sosyal mekanizmaları anlamaları ve yapacakları tasarımlarda, kadına karşı eşitsizliği destekleyecek mekânsal organizasyonlara karşı farkındalık düzeylerinin yüksek olması gerekliliğini ortaya koyar. Ayrıca, bu tasarımlarda mekânlara cinsiyet yüklemek yerine, her kullanıcı için kullanım uygunluğu olan alanlar yaratılarak kadınların da erkekler kadar kentsel açık mekânlardaki görünürlüğü ortaya çıkarılmalıdır. Bu doğrultuda peyzaj mimarlığı alanında kadın-erkek eşitsizliği sorununun daha çok tartışılması ve gerek tasarım süreçlerinde gerek araştırmalarda daha sık ele alınması önemlidir.

Cinsiyet rollerine göre toplumsal ve özel alanların koparılması, ayrılması duygusal bakımdan yekpare kadın ve erkek kalıplarını güçlendirir. Her iki cinsiyeti iletişime geçmekten dolayısıyla birbirlerini tam olarak anlamaktan alıkoyar. Onların da çeşitli becerileri edinmesini ve kendimiz ve diğeri kavramları üzerine derinlemesine düşünmeyi sınırlandırır. Mimari feminizmin en önemli sorumluluklarından bir tanesinin bu mekânsal ayrımı-bölünmeyi iyileştirecek, yeni bir mimari dilin geliştirilmesi olduğu düşünülür (Weisman, 2000:2). Unutulmamalıdır ki; kadının güçlendirilmesi toplumun güçlendirilmesinin ayrılmaz bir bileşenidir. Bu nedenle kadının sosyal durumuna ilişkin mevcut engellerin kaldırılması ve buna ilişkin önlemlerin alınması gereklidir (KSGM, 2008b:48). Sonuç olarak yaşadığı baskılardan dolayı kendini evle bütünleştiren, sınırları evin sokak kapısı ya da balkon, avlusu ya da bahçesi kadar dar olan kadının, kentsel açık mekânlarda var olamamasının temel sebebi toplumsal cinsiyet rolleridir. Sosyal bilimlerin bu konuda yapacağı çalışmalar dışında çevre tasarım profesyonelleri olan peyzaj mimarlarına da önemli görevler yüklenmektedir. Kentsel açık mekânda kadınların görünürlüğü arttırmak için yapılan planlama ve tasarımlarda kadınların yaşadığı baskı ve eşitsizlikleri ortadan kaldıracak ya da en aza indirecek tasarım ilkeleri benimsenmeli ve kullanılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akın, A. ve Demirel, S. (2003). "Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri", *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 25/4, 73-82.
- Aksit, E. E. (2011). "The Women's Quarters in the Historical Hammam", *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 18/2, 37-41.
- Alkan, T. (1981). *Kadın-erkek Eşitsizliği Sorunu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Altınbaş, Z. (1989). "Anayasalarımızda Kadın Hakları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 5/14, 455-466.
- Altındal, M. (1994). *Osmanlıda Kadın*, Altın Kitaplar Yayınevi.
- Almahmood, M., Schulze, O., Carstensen, T., A., and Jørgensen, G. (2018). "The Sidewalk as a Contested Space: Women's Negotiation of Socio-Spatial Processes of Exclusion in Public Urban Space in Saudi Arabia; The Case of Al Tahlia Street", *Planning Practice & Research*, 33:2, 186-210, DOI: 10.1080/02697459.2017.1419652
- Anık, İ. ve Çelenk, M. A. (2018). "Transformation Of Mental Maps During Urban Reconstruction in The Tahtakale District Considering Safety and Gender", *ITU A/Z Journal of the Faculty of Architecture*, 15/2, 69-8.

- Ardener, S. (2000). "The Partition of Space", Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction, (Ed: J. Rendell, B. Penner and I. Borden), 112-117, Routledge.
- Barzilai-Lumbroso, R. (2009). "Turkish Men and The History Of Ottoman Women: Studying The History Of The Ottoman Dynasty's Private Sphere Through Women's Writings", *Journal of Middle East Women's Studies*, 5/2, 53-82.
- Bastomski, S. and Smith, P. (2017). "Gender, Fear, and Public Places: How Negative Encounters with Strangers Harm Women", *Sex Roles*, 76, 73-88. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0654-6>
- Bayazitoğlu, Ü. C. ve Ayyıldız Potur, A. (2013). "Yaşanabilir Kentler Temasını Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yorumlamak: Farklı Kamusal Mekanlarda Karşılaştırmalı Bir Alan Çalışması", *25th International Building & Life Congress*, 541-547.
- Beauvoir, S. de. (2000). "The Second Sex (Excerpts From the Introduction)". Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction, (Ed: J. Rendell, B. Penner and I. Borden), 29-32, Routledge.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet: Bize Yüklenen Roller*. Çev: Kader Ay, KADAV Yayınları.
- BMOP. (2006). Daha İyi Bir Gelecek İçin Kadın Dostu Kentler, Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı Bülteni, Birleşmiş Milletler Ortak Programı, (4).
- Buckingham-Hatfield, S. (2000). *Gender and Environment*, Routledge.
- Çınar, A. (2005). *Modernity, İslam, and Secularism in Turkey: Bodies, Places, and Yime*, University of Minnesota Press.
- Day, K. (2000). "The Ethic Of Care And Women's Experiences Of Public Space", *Journal Of Environmental Psychology*, 20, 103-124.
- Dedeoğlu, S. (2000). "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeg'i", *Toplum ve Bilim*, 86, 139-170.
- Demir, Ü. (1999). "Kadının Toplumsal Statüsü", *Sağlık ve Toplum*, (2), 12-16.
- Demirbaş, G. (2012). *Kadınların Mekan Algısı ve Mekanı Kullanma Biçimleri*. Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğramacı, E. (1997). *Türkiye'de Kadının Dünü Ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erdem, Y. ve Yiğit, H. (2010). *Bâciyân-ı Rum'dan Günümüze Türk Kadınının İktisadi Hayattaki Yeri*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Ereş, F. (2006). "Türkiye'de Kadının Statüsü Ve Yansımaları", *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 40- 52.
- Fenster, T. and Hamdan-Saliba, H. (2013). "Gender and Feminist Geographies in The Middle East", *Gender, Place & Culture*, 20/4, 528-546.
- Gökarıksel, B. (2011). "The İntimate Politics of Secularism and The Headscarf: The Mall, The Neighborhood, and The Public Square in Istanbul", *Gender, Place & Culture*, 19/1, 1-20.
- Gökarıksel, B. and Secor, A. (2010). "Between Fashion and Tesettür: Marketing and Consuming Women's İslamic Dress", *Journal of Middle East Women's Studies*, 6/3, 118-148.
- Gökovalı, Ü. (2013). "Everyone's Own Poverty: Gendering Poverty Alleviation Policies in Turkey", *Women's Studies International Forum*, 41/4, 65-75.
- Gündüz, A. (2012). "Tarihi Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri Ve Önemi", *International Journal of Social Science*, 5/5, 129-148.
- Gürel, M. Ö. (2009). "Defining and Living Out The Interior: The 'Modern' Apartment And The 'Urban' Housewife in Turkey During the 1950s and 1960s", *Gender, Place & Culture*, 16/6, 703-722.
- İnce Güney, Y. (2014). "Gender and Urban Space: An Examination of a Small Anatolian City", *ITU A/Z*, 11/2, 153-172.
- Jelen, B. (2011). "Educated, İndependent, and Covered: The Professional Aspirations and Experiences of University-Educated Hijabi in Contemporary Turkey", *Women's Studies International Forum*, 34/4, 308-319.

- Kabasakal Arat, Z. F. (2003). "Where to Look for The Truth: Memory and Interpretation in Assessing The Impact of Turkish Women's Education", *Women's Studies International Forum*, 26/1, 57-68.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1986). "Status of Women in Turkey: Cross-Cultural Perspectives", *International Journal of Middle East Studies*, 18/4, 485-499.
- Kansız, N. ve Akın Acuner Ş. (2009). *Kadınların Kentsel Hizmetlerden Yararlanma Düzeyleri, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları.
- Kaypak, Ş. (2014). "Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7/1, 344-357.
- KONDA. (2019). *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Raporu*, (Kasım 2019), https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2019/11/KONDA_ToplumsalCinsiyetRaporu.pdf.
- Koskela, H. (1999). "Gendered Exclusions: Women's Fear of Violence and Changing Relations to Space", *Geografiska Annaler*, 81/2, 111-124.
- KSGM. (2008a). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008–2013*, Fersa Ofset.
- KSGM. (2008b). *Kadının Statüsü ve Sağlığıyla İlgili Gerçekler*, Afşaroğlu Matbaası.
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk kadını (1839-1923)*, T.C. Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Landig, J. M. (2011). "Bringing Women To The Table: European Union Funding for Women's Empowerment Projects in Turkey", *Women's Studies International Forum*, 34/3, 206-219.
- Lou O'Neil, M. (2008). "Being Seen: Headscarves and The Contestation Of Public Space in Turkey", *European Journal of Women's Studies*, 15/2, 101-115.
- Massey, D. (2000). "Space, Place and Gender", *Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction*, (Ed: J. Rendell, B. Penner and I. Borden), 128-133, Routledge.
- Moghadam, V. M. and Sadiqi, F. (2006). "Women's Activism and the Public Sphere: An Introduction and Overview", *Journal of Middle East Women's Studies*, 2/2, 1-7.
- Müftüler-Bac, M. (1999). "Turkish Women's Predicament", *Women's Studies International Forum*, 22/3, 303-315.
- Mumcu, S., Düzenli, T. ve Özbilen, A. (2016). "Case Study On How Activities Differ Between Women And Men in an Urban Outdoor Space", *The Journal of International Social Research*, 9 /47, 529-540.
- Nicholson, L. (1994). "Intepreting Gender", *Women, Gender & Sexuality Studies Research*, 20/1, 79-105.
- Özcan, A., E. (2009). *Visualization of gender in the turkish press a comparative analysis of six turkish newspapers*, Doctor of Philosophy in Communication Science, School of Humanities and Social Sciences.
- Rendell, J. (2000). "Introduction: Gender, Space", *Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction*, (Ed: J. Rendell, B. Penner and I. Borden), 101-111, Routledge.
- Sewell, J. (2003). *Gender, Imagination, and experience in the early-twentieth-century American downtown*. Chris Wilson and Paul Groth, *Everyday America: Cultural Landscape Studies after J. B. Jackson*, University of California Press, 237-254.
- Sözcü Gazetesi. (2016). AKP'nin kadın karnesi. (06.04.2016). <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/akpnin-kadin-karnesi-1170432/>
- Tiftik, C. and Turan, İ. (2015). "Women, Social Housing And Urban Spaces: Places to Well and Where Women Are Being Attacked on Their Way Home", *ITU A/Z*, 12/1, 243-255.
- Üstün, İ. (2009). *Trabzon'un Misafirleri*. (Ed. Yücel Demirer, Güven Bakırezer), Trabzon'u Anlamak, İstanbul: İletişim Yayınları, 361-402.
- Vatandaş, C. (2007). "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-56.
- Weisman, L. K. (2000). "Women's Environmental Rights: A Manifesto", *Gender Space Architecture: An Interdisciplinary Introduction*, (Ed: J. Rendell, B. Penner and I. Borden), 1-5, Routledge.

Wex, M. (1979). *Let's Take Back Our Space: "Female" and "Male" Body Language As a Result of Patriarchal Structures*, Frauenliteraturverlag Hermine Fees.

Yazıcı, T. (2018). *Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Kentsel Açık Mekânların Kullanımı /Trabzon Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Yazıcı, T. ve Mumcu, S. (2020). "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kadınlar Üzerinde Yarattığı Baskılar Ve Kentsel Açık Mekânların Kullanımına Etkileri", *International World Women Conference*, 07 - 08 Mart 2020, 212-225.

Yılmaz, Z. (2006). *Kamusal Mekanların Gender Sistematiği Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).